

Radoja Janjetović¹

Irena Milojević²

MENADŽERSKA ANALIZA TROŠKOVA U POSLOVNIH SUBJEKATA

Pregledni rad

UDK

005.52:334.7

657.471

Rezime

Svaki subjekat poslovanja mora permanentno da upravlja svojim troškovima. Kako upravljanje troškovima iziskuje određena znanja o metodama kojima se oni mogu pratiti, tako je i cilj ovog napisa da ukažemo na osnovne metode kojima se menadžment može služiti u svom radu.

Troškovi kao kategorija su veoma bitni za život i rad subjekata privređivanja u savremenim uslovima. To znači, da su resursi sve oskudniji, a time i skuplji, pa time dobijaju na sve većem značaju.

Troškovi se mogu posmatrati sa više aspekata, ali najznačajnija je njihova vremenska dimenzija, koja je upravo vezana za vrednost novca.

Ključne reči: troškovi, menadžment, vrednost, preduzeće.

Uvod

Troškovi predstavljaju u novcu izraženu vrednost utrošenog rada kao i svih sredstava i dobara koja su u preduzeću potrošena u cilju proizvodnje novih učinaka. Pored toga, u troškove spadaju i

¹ Visoka škola za menadžment i ekonomiju, Karađorđeva 52, Kragujevac, r.janjetovic@gmail.com

² Univerzitet za poslovne studije, Jovana Dučića 23a, Banja Luka, i.miloje.bg@gmail.com

odgovarajući troškovi proizvodne pripremljenosti uslovljeni kapacitetom preduzeća.

Proizvodnja novih proizvoda odnosno pružanje usluga dovodi do raznovrsnih troškova. Zbog toga poznavanje troškova podrazumeva njihovu klasifikaciju prema nekom od kriterijuma, čiji je izbor uslovljen u prvom redu ciljem izučavanja. Za potrebe računovodstva značajne su klasifikacije troškova prema njihovom poreklu, po funkcionalnim područjima, prema načinu ukalkulisavanja u cenu koštanja gotovih proizvoda i usluga i prema načinu reagovanja na promene obima proizvodnje.

Glavna namena ovog rada je da čitaocima što više približi pojam troškova, njihovo kretanje kao i savremeno upravljanje troškovima. Nalazimo se u vremenu velikog i veoma brzog razvoja privrede, što za sobom povlači sve više inovacija u razvoju ekonomije i monetarne politike na državnom nivou. Samim tim dolazi do razvoja velikog broja preduzeća u različitim granama privrede i do različitih oblika poslovanja. Zajedničko svim preduzećima i svim državnim institucijama jesu različite vrste troškova. U ovom napisu razmotrićemo osnovne strukture troškova, primere korišćenja, minimiziranja, kao i upravljanja troškovima na različite načine.

1. Klasifikacija troškova

Prema poreklu, razlikuju se tzv. prirodne vrste troškova u koje spadaju:

- 1. troškovi materijala*
- 2. troškovi otpisa osnovnih sredstava*
- 3. troškovi proizvodnih usluga*
- 4. troškovi ličnih dohodaka, plata ili zarada*
- 5. troškovi neproizvodnih usluga.*

Sa aspekta funkcije u preduzeću, troškovi se grupišu na:

1. *troškove nabavke*
2. *troškove proizvodnje*
3. *troškove prodaje i*
4. *troškove upravljanja i finansiranja.*

U zavisnosti od toga kako se uračunavaju u cenu koštanja, razlikuju se ***direktni*** ili pojedinačni i ***indirektni*** ili opšti troškovi.

Direktni (pojedinačni) ***troškovi*** su svi oni troškovi za koje se pouzdano zna kojim nosiocima troškova pripadaju pa se, nakon obuhvatanja vrsta troškova, mogu za odgovarajuće nosioce neposredno vezati bez prethodnog vezivanja za mesta troškova; za njih se odmah zna iznos prosečnog troška, odnosno troška po jedinici učinka. Reč je, dakle, o neposredno zaračunljivim troškovima i određenom nosiocu troškova i jedinici nosioca troškova. Troškovi materijala izrade su tipičan primer direktnih (pojedinačnih) troškova. Njih prouzrokuju određeni nosioci troškova, a ne svi nosioci troškova zajedno.

Troškovi zarada izrade su takođe direktni (pojedinačni) troškovi. Dokumentuju se radnim listama izrade iz kojih se vidi ne samo na koji se proizvod radna lista odnosi, već i koji radnik i o kojoj tarifi, dakle s kojim troškom zarada je operaciju obavio, deo napravio, proizvod montirao i sl.

Opšti ili ***indirektni troškovi*** predstavljaju sve one troškove za koje se i u fazi obuhvatanja vrsta troškova za preduzeće u celini ne zna kojim nosiocima troškova pripadaju, pa se za njih ne mogu neposredno vezati. Oni su zajednički za sve nosioce troškova. Njihovo raspoređivanje na nosioce troškova vrši se pomoću pažljivo odabranih ključeva. U delovima nerazvijenog obračuna troškova i učinaka to su jedinstveni ključevi na nivou preduzeća, što samo u malim, vrlo jednostavnim proizvodnim preduzećima

može rezultovati relativno pouzdanim cenama koštanja pojedinih konačnih učinaka preduzeća.

Karakter opštih troškova, po pravilu: troškovi ostalog (režijskog) materijala, troškovi goriva i energije, troškovi zarada režije (indirektne zarade), dobar deo troškova proizvodnih usluga, amortizacija, najveći deo ako ne i svi nematerijalni troškovi (troškovi naknada zarada i drugih naknada zaposlenima i spoljnim saradnicima, neproizvodnih usluga, osiguranja, poreza i doprinosa na teret troškova, članarina, reprezentacije i sl.). Dakle, svi troškovi preduzeća osim troškova materijala izrade, troškova zarada izrade i posebnih pojedinačnih troškova (Meigs, Meigs, 1999).

Prema stepenu reagovanja na promene obima proizvodnje razlikuju se **varijabilni, fiksni i mešoviti** troškovi.

Varijabilni (proporcionalni) su svi troškovi čija je količinska komponenta pa tako i njihov ukupni iznos srazmeran količini učinaka preduzeća ili dela preduzeća, odnosno obimu njihovih aktivnosti kako se to često kaže. Uslovljeni su iskorišćenjem kapaciteta, odnosno stepenom zaposlenosti raspoloživog kapaciteta. U varijabilne troškove spadaju troškovi materijala izrade, troškovi plata izrade kada se izračunavaju i isplaćuju prema učinku, troškovi pogonske energije, troškovi kooperantskih usluga dorade materijala, poluproizvoda ili proizvoda, troškovi određenih proizvodnih usluga i sl.

Varijabilne troškove ne treba izjednačavati sa direktnim troškovima iako njihov značajan deo, a pre svega materijal izrade pa i plate izrade, usluge na proizvodu i sl., to i jesu, s obzirom da se za njih po pravilu tačno zna kom proizvodu pripadaju.

Fiksni troškovi su oni troškovi za čiju se količinsku komponentu pa tako i ukupni iznos očekuje da u kratkom roku ostanu nepromenjeni. Isticanje kratkog roka uslovljeno je time da su u dugom roku svi troškovi varijabilni. Reč je o troškovima čiji je

ukupni iznos uglavnom uslovljen raspoloživim kapacitetom. Zato se često nazivaju i troškovima kapaciteta. Neretko ih srećemo i pod nazivom troškovi proizvodno-prodajne spremnosti, što takođe upućuje na nepromenljivost ukupnog iznosa ovih troškova naravno u kratkom roku. Pri porastu obima aktivnosti oni opadaju, što se naziva degresijom prosečnih fiksnih troškova. Obrnuto je pri padu aktivnosti. Fiksni karakter po pravilu imaju troškovi vremenske amortizacije, troškovi plata režije, troškovi grejanja, troškovi osvetljenja, razne neproizvodne usluge i sl.

Mešoviti troškovi

Postoje troškovi koji nisu čisto varijabilni ni čisto fiksni troškovi, već nešto između toga. Oni su mešoviti i moglo bi se reći, složeni, jer u sebi sadrže i elemente varijabilnog i elemente fiksnog karaktera. Mogli bi se definisati kao troškovi čija količinska komponenta, pa tako i njihov ukupni iznos rastu s porastom obima aktivnosti i obrnuto, ali ne srazmerno, već sporije ili brže u zavisnosti od promena obima aktivnosti. Nalazimo ih među troškovima održavanja, troškovima transportnih usluga, troškovima energije, troškovima određenih drugih proizvodnih usluga itd.

Moguće je prepoznati i navesti brojne modele ponašanja mešovitih troškova u odnosu na obim aktivnosti. U praktične svrhe dovoljno je navesti mešovite troškove čiji se ukupni iznosi menjaju sa obimom proizvodnje:

1. **stepenasto** u okviru relativno uskih zona zaposlenosti raspoloživih kapaciteta
2. **pravolinijski**, ali ne u direktnoj srazmeri sa obimom aktivnosti

3. ***krivolinijski*** po rastućoj stopi rasta u odnosu na rast obima aktivnosti.

2. Knjigovodstveno obuhvatanje troškova

Proces stvaranja novih proizvoda i pružanje usluga koji je praćen trošenjem sredstava i rada, van svake sumnje je ne samo tehnološki, već i ekonomski proces. Praćenje tog procesa svodi se u suštini na obuhvatanje troškova koji su izazvani stvaranjem novih proizvoda i usluga i obavljanjem poslovne aktivnosti u celini.

Obzirom da se u bilansu i knjigovodstvu sredstva procenjuju po nabavnim vrednostima (princip stvarnog troška), to se i trošenje sredstava, odnosno troškovi obuhvataju po nabavnim vrednostima. Postoji veliki broj troškova u praksi, ali će za potrebe računovodstva oni biti grupisani i knjiženi preko sledećih računa vrsta troškova:

1. troškovi otpisa osnovnih sredstava
2. troškovi materijala
3. troškovi proizvodnih usluga
4. troškovi ličnih dohodaka
5. troškovi neproizvodnih usluga
6. finansijski rashodi
7. vanredni rashodi.

Troškovi otpisa osnovnih sredstava

Osnovna sredstva se koriste u više poslovnih ciklusa, odnosno duži vremenski period. Njihova vrednost se postepeno smanjuje usled trošenja. Osnovni zadatak obračunavanja visine otpisa osnovnih sredstava je da se kroz pravilnu alokaciju troškova osnovnih sredstava na obračunske periode obezbedi ispravno obračunavanje periodičnog rezultata. Uključivanje otpisa osnovnih sredstava ili

troškova amortizacije u cenu koštanja proizvoda i usluga treba da obezbedi i nadoknadu utrošenog dela osnovnih sredstava. Mogućnost naknade zavisi od visine ostvarenog prihoda.

U računovodstvenoj literaturi može se sresti niz klasifikacija uzroka smanjenja vrednosti osnovnih sredstava. Jednu od najpotpunijih klasifikacija dao je Schmalenbach, koji kao osnovne uzroke navodi:

1. trošenje
2. prirodno habanje
3. oštećenje
4. zastarevanje zbog pronalaska, promene mode i ostalih uticaja
5. istek roka korišćenja i
6. kombinacija razloga otpisivanja.

Osnovicu za obračun visine otpisa osnovnih sredstava čini njihova nabavna vrednost. Za utvrđivanje visine otpisa koriste se u glavnom dva metoda:

1. *metod vremenskog otpisivanja*
2. *metod funkcionalnog otpisivanja.*

Suština metoda vremenskog otpisivanja je u tome da se nabavna vrednost osnovnog sredstva raspodeli na ceo vek njegovog korišćenja. S tim u vezi javlja se problem određivanja veka trajanja osnovnog sredstva.

Kod metode vremenskog otpisivanja visina depresijacije vrednosti osnovnih sredstava može da se obračuna korišćenjem sledećih postupaka:

1. *linearnog otpisivanja*
2. *progresivnog otpisivanja i*
3. *degresivnog otpisivanja.*

Primena metode linearnog otpisa

U osnovi linearnog otpisivanja nalazi se pretpostavka da se osnovna sredstva u toku čitavog procenjenog veka trajanja ravnomerno troše (Nadoveza, Majstorović, Milojević, 2006). Iz godine u godinu vrednost osnovnih sredstava se smanjuje istim intenzitetom. U skladu s tim, visina godišnjih otpisa utvrđuje se stavljanjem u odnos nabavne vrednosti osnovnog sredstva sa procenjenim vekom trajanja.

$$a = OS : n$$

a - visina godišnjeg otpisa

OS - nabavna vrednost osnovnog sredstva

n - procenjen vek trajanja iskazan u godinama

Primer: Nabavna vrednost osnovnog sredstva je 160.000 din. Procenjeni ekonomski vek trajanja osnovnog sredstva je 5 godina. Postupkom linearnog otpisa izračunati godišnji otpis.

$$a = 160\ 000 / 5 = 32\ 000$$

Amortizaciona kvota može da se iskaže i procentualno u odnosu na nabavnu vrednost. Visina procentne stope izračunava se stavljanjem u odnos broja 100 sa procenjenim vekom trajanja osnovnog sredstva. U ovom primeru :

$$p = 100 / 5 = 20 \%$$

Visina otpisa obračunava se po fomuli $a = (OS \times p) : 100$, gde je :

a = visina godišnjeg otpisa

OS = nabavna vrednost osnovnog sredstva

p = stopa otpisa

U navedenom primeru: $a = (160\ 000 \times 20) : 100 = 32\ 000$ dinara

Visina otpisa ostaje nepromenjena u toku čitavog veka trajanja osnovnog sredstva, osim ako dođe do promena u visini nabavne

vrednosti zbog adaptacije, rekonstrukcije ili revalorizacije osnovnog sredstva.

Troškovi materijala, sitnog inventara i ambalaže

Troškovi materijala, sitnog inventara i ambalaže su u novcu izraženi utrošci materijala, sitnog inventara i ambalaže. To znači da se visina ovih troškova utvrđuje množenjem utrošenih količina (naturalna komponenta) sa odgovarajućim cenama, koje mogu biti nabavne ili planske. Troškove materijala, sitnog inventara i ambalaže obuhvatamo preko jedinstvenog računa Troškovi materijala. Obračun i knjiženje troškova materijala, tj. sirovina i materijala razlikuje se od obračuna i knjiženja troškova sitnog inventara i ambalaže pa ćemo ih posebno izožiti.

Obračun i knjiženje troškova materijala obračunatih po stvarnim nabavnim cenama

Utrošak materijala može se, u načelu, utvrđivati pomoću *metoda stalnog inventara* i *pomoću metoda umetnutog inventara*.

Utvrđivanje visine troškova materijala putem metoda stalnog inventara pretpostavlja da se nakon svakog izdavanja materijala knjiži smanjenje zaliha (metod skontiranja). U zavisnosti od toga kako je organizovana magacinska i analitička evidencija materijala, utrošak se može obračunavati:

1. po partijama (nabavkama)
2. po vrstama materijala.

1. Obračun utroška materijala **po partijama** zahteva da magacinska i analitička evidencija materijala budu organizovane tako da se materijal evidentira po partijama, odnosno nabavkama.

To praktično znači da se za jednu vrstu materijala otvara onoliko analitičkih kartica koliko puta se taj materijal nabavlja. Tako na primer, ako se šećer u kristalu nabavlja u toku obračunskog perioda 3 puta i to: 1) 02.04.2006 . god . 2000 kg, po nabavnoj ceni od 42 dinara za kg, 2) 08.04.2006. god. 3000 kg, po ceni od 46 dinara za kg, 3) 11.06.2006. god. 3000 kg. po ceni od 46 dinara za kg., onda će u materijalnom knjigovodstvu biti otvorena tri analitička računa. Utrošeno je 500kg šećera iz prve partije.

2. Kada je pri metodu ***stalnog inventara*** evidencija materijala organizovana tako da se analitički računi otvaraju po vrstama, onda svaka vrsta materijala ima svoj analitički račun na kome se bez obzira na različitost nabavnih cena evidentiraju sve nabavke odnosne vrste materijala.

Kod ovakvog oblika evidencije zalihe materijala se ne moraju fizički deliti po partijama, već se sve nabavke istog materijala mešaju, što u odnosu na obračun partija može predstavljati značajnu prednost. Međutim, ako se materijal evidentira po nabavnim vrednostima, onda se, čak i u slučaju relativnog mirovanja cena, nabavne cene razlikuju od jedne do druge nabavke zbog različitih zavisnih troškova nabavki koji su uslovljeni izborom dobavljača i ugovorenim uslovima nabavke.

Postavlja se pitanje sa kojom nabavnom cenom treba pomnožiti utrošenu količinu da bi se utvrdio trošak materijala?

Među najpoznatije i najčešće primenjivane metode ubrajaju se:

- 1) metod prosečene cene,
- 2) metod prva ulazna cena = prvoj izlaznoj ceni i
- 3) metod poslednja ulazna cena = prvoj izlaznoj ceni.

1) Prema ***metodi prosečne nabavne cene*** troškovi materijala se utvrđuju množenjem utrošenih količina sa prosečnim nabavnim cenama za odnosnu vrstu materijala. Prosečna nabavna cena se

izračunava deljenjem ukupne vrednosti zaliha sa količinom materijala na zaliham.

2) U osnovi **metode prva ulazna cena = prvoj izlaznoj ceni**, koja je poznata kao **FIFO** metod (**first in = first out**), nalazi se pretpostavka da se materijal troši onim redosledom kako se nabavlja. Stvarno trošenje materijala ne mora odgovarati ovoj pretpostavci. Pravilo **FIFO** određuje samo partiju čije cene se uzimaju u obzir za obračun; stvarno fizičko trošenje nije odlučujuće.

3) Polazeći od pretpostavke da se najpre troši materijal koji je poslednji nabavljen, **metod poslednja ulazna = prvoj izlaznoj ceni** odnosno **LIFO** metod (**last in = last out**), kao cena po kojoj se utvrđuju troškovi materijala služi cena poslednje nabavke.

Metodom umetnutog inventara visina utrošaka i troškova materijala se utvrđuje kao razlika između početnih zaliha uvećanih za sve nabavke izvršene u toku obračunskog perioda i krajnjih zaliha. Visina krajnjih zaliha se utvrđuje popisom, pa otud i naziv metoda umetnutog inventara. Bez utvrđivanja visine zaliha na kraju nije moguće utvrditi visinu troškova. Nemogućnost kontrole rada odgovornih lica smatra se osnovnom slabošću ovakvog načina utvrđivanja troškova materijala.

Obračun i knjiženje troškova materijala obračunatih po planskim nabavnim cenama

Kako su planske nabavne cene zapravo stalne cene, jer se u toku poslovne godine po pravilu ne menjaju, visina troškova materijala se utvrđuje množenjem utrošene količine sa planskom nabavnom cenom po jedinici. Ovako obračunati troškovi predstavljaju ne stvarnu, već plansku vrednost utrošenog materijala.

Razlika između planskih i stvarnih vrednosti materijala, kao što je poznato, obuhvata se na računu *Odstupanje od planskih nabavnih cena materijala*. Dugovni saldo ovog računa pokazuje za koliko je vrednost zaliha obračunata po stvarnim nabavnim vrednostima veća od njihove planske nabavne vrednosti. Obrnuto, potražni saldo računa odstupanja pokazuje za koliko je vrednost zaliha obračunata po stvarnim nabavnim cenama niža od njihove planske nabavne vrednosti.

Utvrđivanje stvarne nabavne vrednosti utrošenog materijala pretpostavlja određivanje dela odstupanja od planskih nabavnih cena materijala koji se odnosi na utrošeni materijal. Taj srazmerni deo odstupanja može se izračunati na jedan od sledećih načina:

$$1) \text{ rešavanjem ove proporcije: } SM : SO = UM : S$$

$$2) S = (UM:CM) \times SO$$

gde je: SM = saldo računa Materijal po planskoj nabavnoj vrednosti

SO = saldo računa Odstupanje od planskih nabavnih cena materijala

UM = vrednost utrošenog materijala po planskim nabavnim cenama

S = srazmerni deo odstupanja od planskih nabavnih vrednosti materijala.

Obračun i knjiženje troškova materijala koji se ne skladišti

Obračun i knjiženje troškova ovih materijala se unekoliko razlikuje. Visina troškova materijala koji se ne skladište po pravilu se utvrđuje iz faktura dobavljača. Pri evidentiranju ovih troškova račun Troškovi materijala se zadužuje, a odobravaju se računi Dobavljači, tekući-račun ili Blagajna, već u zavisnosti od toga da li je i na koji način izvršeno plaćanje.

Sitan inventar i ambalaža obuhvataju veliki broj različitih predmeta, čiji je vek trajanja veoma kratak, tj. trenutno ili odgovara jednom obračunskom periodu, mesecu, jednoj ili više godina. Otuda se obračun i knjiženje troškova sitnog inventara i ambalaže vrši u zavisnosti od veka trajanja i vrednosti, na jedan od sledeća tri načina:

1. otpisivanjem sitnog inventara i ambalaže u potpunosti,
2. otpisivanjem sitnog inventara i ambalaže za 50 % vrednosti
i
3. kalkulativnim otpisom sitnog inventara i ambalaže.

Troškovi proizvodnih usluga

Pri obavljanju poslovne aktivnosti preduzeća pored materijalnih vrednosti koriste se razne usluge. Najčešće se koriste usluge: transporta, PTT usluge, zanatske usluge, komunalne usluge, usluge održavanja osnovnih sredstava, reklame i propagande, usluge sajмова.

Knjihovodstveno se obuhvataju preko sintetičkog računa Troškovi proizvodnih usluga. Knjiženje obavljenih i fakturisanih usluga vrši se tako što se za fakturnu vrednost usluga zaduži račun Troškovi proizvodnih usluga, a odobri blagajna ili žiro račun, ako je usluga plaćena u gotovu ili bariranim čekom, odnosno račun Dobavljači kada se usluga plaća virmentskim nalogom.

Troškovi neproizvodnih usluga

U neproizvodne usluge ubrajaju se dnevnicе za službena putovanja u zemlji i inostranstvu, autorski honorari, kirija i zakupnina, advokatske usluge, bankarske usluge, premije osiguranja, kao i porezi i doprinosi čija visina ne zavisi od gradskog zemljišta, doprinos komorama i poslovnim asocijacijama, članarine stručnim i drugim udruženjima i dr.

Knjigovodstveno obuhvatanje neproizvodnih usluga vrši se tako što se zadužuje račun Troškovi neproizvodnih usluga, a odobravaju računi Dobavljači, uz primljenu fakturu, Tekući račun, ako je isplata izvršena bezgotovinskim čekom, Blagajna, ako je plaćanje izvršeno u gotovu, odnosno Obaveze po osnovu neproizvodnih usluga za obračunate poreze i doprinose. Računi obaveza se gasu isplatom. U tom slučaju ovi računi se zadužuju, a odobrava se Tekući račun sa koga se vrši plaćanje.

Troškovi zarada

Za preduzeće obračunate zarade imaju karakter kratkoročnih obaveza, koje se o roku dospeća moraju izmiriti (Radovanović, Jovanović, Tatić, 2001). Visina akontiranih zarada utvrđuje se prema osnovama i merilima koji su definisani u Opštem ili posebnom kolektivnom ugovoru, odnosno na osnovu njih sastavljenom pravilniku o zaradama i naknadama. Kao osnovni kriterijumi za određivanje visine zarada koristi se ostvareni učinak i visina zarade po učinku.

Ostvareni učinak radnika se može iskazati brojem radnih sati, za režijska radna mesta, odnosno brojem norma sati za proizvodna radna mesta. Troškovi zarada obuhvataju bruto zarade po osnovu tekućeg rada, dodatke zarada i naknade zarada. Dodaci na radu su: dodaci za noćni rad, dodaci za prekovremeni rad, dodatak na zaradu za rad na dan državnog praznika i dodatak na zaradu po osnovu minulog rada.

Naknade zarada obuhvataju naknade zbog odsustva s posla usled korišćenja godišnjeg odmora, nagradnog odsustva, zbog privremene nesposobnosti za rad (bolovanje) i sl. Naknade se, dakle, zaposlenima isplaćuju za vreme koje nisu proveli na poslu. Bruto zarade, dodaci zarada i naknade sastoje se iz:

- neto zarada za tekući rad i dodataka na neto zarade,

- naknada neto zarada;
- akontacionog poreza iz zarada i
- doprinosa iz zarada.

Polazeći od činjenice da su plate sa gledišta privrednog računa, obračuna i kalkulacija, troškovi, oni se knjiže tako što se za iznos bruto plata zadužuje račun Troškovi zarada, a odobrava račun Obaveze po osnovu zarada. Račun obaveza po osnovu zarada gasi se pri isplati ličnih dohodaka.

3. Finansijski i ostali rashodi

Finansijski rashodi nastaju po osnovu korišćenja pozajmljenih izvora (sredstava), plaćanja kupaca pre roka dospeća potraživanja, kursnih razlika po osnovu inoobaveza i potraživanja po osnovu zateznih kamata.

Većina preduzeća pri obavljanju svoje poslovne aktivnosti pored sopstvenih sredstava angažuje i sredstva koja potiču iz pozajmljenih izvora. To su u prvom redu krediti domaćih i stranih banaka, kao i krediti nefinasijskih institucija. Za korišćenje tuđih sredstava, nezavisno od toga iz kog od pomenutih izvora potiču, plaća se naknada u vidu kamate.

Kamata na dugoročne kredite plaća se zajedno sa ratom, tj, pri plaćanju anuiteta, što znači polugodišnje, pri mesečnom obračunu finansijskog rezultata nužno je iznos kamate koji pripada svakom mesecu obračunati i proknjižiti na teret finansijskih rashoda. Kamate koje se plaćaju za korišćenje kratkoročnih kredita sa rokom plaćanja od mesec dana u celini terete finansijske rashode datog meseca, uz odobrenje računa Obaveze po osnovu troškova finansiranja, ili tekućeg-računa u zavisnosti od toga da li je izvršena isplata kamate ili ne. Kamate koje plaćaju na kratkoročne kredite sa

rokom otplate dužim od mesec dana sa knjigovodstveno-tehničkog aspekta posmatrano, registruju se na isti način kao i kamate po osnovu dugoročnih kredita (Stevanović, 1997).

Korišćenje sredstava dobavljača u ugovorenom roku dužem od zakonom predviđenog, po pravilu, ima za posledicu takođe plaćanje kamate. Takve obaveze su pokrивene menicama, koje glase na iznos duga uvećan za iznos kamate. Izmirenje tekućih obaveza prema dobavljačima, takođe, može imati za posledicu nastanak finansijskih rashoda, ukoliko se propusti ugovoreni rok plaćanja. Zbog korišćenja sredstava dobavljača u roku dužem od ugovorenog, plaća se naknada u vidu zatene kamate.

Finansijski rashodi mogu nastati i pri naplati potraživanja od kupaca. Naime, ugovara se rok za plaćanje neto iznosa faktura, ali i kraći rok plaćanja u kome kupac ima pravo na popust – kasa skonto. Uobičajeno je da se kasa skonto iskazuje u procentu u odnosu na iznos neto fakture. Pri plaćanju, kupac uplaćuje na žiro – račun iznos neto fakture umanjen za iznos iskorišćenog kasa skonta. Za iznos kasa skonta povećavaju se finansijski rashodi dok se na računu kupaca registruje smanjenje potraživanja za iznos neto fakture koja je plaćena.

Za razliku od redovnih rashoda, čije je stvaranje uvek sračunato na ostvarenje budućih prihoda, **vanredni rashodi** predstavljaju ona smanjenja sredstava ili povećanje obaveza po čijem osnovu nije, niti se očekuje da će biti primljena ikakva protivvrednost. Iza nastanka vanrednih rashoda ne stoji nikakav cilj, oni su izazvani propustima u radu kao što su, primera radi: štete koje se ne mogu nadoknaditi od osiguravajućeg zavoda ili od lica koja su je pričinila, ili potpun odnosno delimičan otpis nenaplativih potraživanja. Javljaju se sporadično, ali uvek imaju za posledicu neposredno smanjenje sredstava ili, pak, povećanje obaveza, koje će u trenutku likvidacije tih obaveza usloviti smanjenje sredstava.

Zaključak

U preduzeću kao i u svim ostalim organizacijama dolazi do različitih vrsta troškova u zavisnosti od delatnosti kojom se preduzeće ili organizacija bavi. Upravljanje troškovima kao i njihovo knjigovodstveno obračunavanje omogućava realni prikaz troškova, radi njihove lakše kontrole. Međutim problem preduzeća je minimizirati troškove i učiniti sve da oni budu što manji. Često se zbog prevelikih i neplaniranih troškova dovodi u pitanje opstanak preduzeća, pa se uvek u toku poslovanja sprovode mere radi njihovog smanjenja i dovođenja na prihvatljiv nivo.

Sa razvojem svesti ljudi razvijaju se i njihove želje za zadovoljenjem raznih potreba, koje iz dana u dan postaju brojnije, a kako se dobra većina tih potreba rešava novcem, svi ti izdaci predstavljaju troškove. Iako današnji vlasnici kapitala ulažu puno napora u poslovanje sa što manjim troškovima, troškovi zauzimaju sve značajnije mesto u celokupnom životu, kako fizičkih tako i pravnih lica. Značajne su klasifikacije troškova prema njihovom poreklu, po funkcionalnim područjima, prema načinu ukalkulisavanja u cenu koštanja gotovih proizvoda i usluga i prema načinu reagovanja na promene obima proizvodnje. Na osnovu predhodno iznetog sadržaja o troškovima kao što je napomenuto u uvodu ovog rada smatramo da zainteresovanim licima u velikoj meri može pomoći da prošire svoje poznavanje ove značajne oblasti.

Literatura

1. Stevanović, N., *Sistemi obračuna troškova*, Ekonomski fakultet, Beograd, 1997.
2. Nadoveza B., Majstorović A., Milojević I., *Računovodstvo i upravljanje troškovima*, Mladost biro, Beograd, 2006.
3. Radovanović R., Jovanović V., Tatić V., *Računovodstvo*, Beograd, 1994.
4. Stanišić M., *Računovodstveni informacioni sistemi*, Beograd, 2000.

5. Stephen R., Westerfield R., Jordan B., *Fundamentals of Corporate Finance*, Sixth Edition, Mc Graw-Hill Irwin, 2003.
6. Berdović M., *Računovodstvo privrednog društva*, Institut za ekonomiku i finansije, Beograd, 2005.
7. Glen A., *Corporate Financial Management*, Second Edition, FT Prentice Hall, 2002.
8. Meigs H. and Meigs A., *Accounting*, The McGraw Hill Companies, New York, 1999.

Datum prijema: 12.09.2015.

Datum prihvatanja: 05.04.2016.

MANAGEMENT COST ANALYSIS IN BUSINESS ENTITIES

Review of the UDC

005.52: 334.7

657.471

Summary

Every business entity has to manage its expenses on an ongoing basis. As cost management requires some knowledge of the methods by which they can be followed, so the aim of this paper is to point out the basic methods that management can use in their work.

Costs as a category are very important for the life and work of business entities in modern conditions. This means that resources are increasingly scarce, and thus more expensive, and thus becoming increasingly important.

Costs can be viewed from many aspects, but the most significant is their time dimension, which is precisely related to the value of money.

Keywords: cost, management, value, enterprise.